

vereniging stedenbouwkundig wijkbehoud hillegersberg, schiebroek en terbregge

Aan de leden en donateurs,

Onze jaarlijkse februaribrief aan U is dit jaar in een nieuw jasje gestoken. Er is in de vormgeving aansluiting gezocht bij onze halfjaarlijkse krant "TUSSEN WILGENPLAS & ROTTE" omdat wij er naar streven te komen tot een publicatie welke nog meer het karakter heeft van een periodiek, dan van een incidenteel uitgegeven blaadje. De van ouds vertrouwde uitgave in voor- en najaar ter gelegenheid van de algemene ledenvergadering en van de jaarlijkse openbare avond blijft uiteraard bestaan. Wij menen echter dat er in het winterseizoen, met lange avonden, voldoende stof tot overleggen is ontstaan en dat een uitgebreider contact dan tot heden het geval was, mogelijk is.

Wij zijn van zins deze winterkrant inhoudelijk meer gewicht te geven door middel van enkele artikelen over bijzondere onderwerpen, die voor de vereniging van belang zijn. Daarnaast worden een aantal voorbije en komende dingen van de vereniging gemeld.

Sedert de jaarwisseling is de bestuurlijke situatie voor deze wijk aanzienlijk gewijzigd. Tot 31 december had Hillegersberg/Schiebroek een wijkraad met een voornamelijk adviserende taak naar het gemeentebestuur. Nu is de wijkraad vervangen door een deelgemeenteraad, waarvoor op 10 november verkiezingen werden gehouden. Deze raad werd op 11 januari geïnstalleerd, waarbij een Dagelijks Bestuur werd gekozen en de commissies werden gevormd. De verordening op het deelgemeenteraadbestel vermeldt voor de nieuwe raad duidelijke bevoegdheden ten aanzien van een aantal voor onze vereniging belangrijke onderwerpen, zoals het uitwerken van bestemmingsplannen, het opstellen van groenplannen en het afgeven van bouwvergunningen. De tijd is nog te kort om de nieuwe situatie te kunnen overzien, doch gezien de goede contacten met de oude raad en met veel leden van de nieuwe, hopen wij de toekomst met optimisme tegemoet te kunnen zien.

Op de openbare avond van 23 november jl. hield ir Rudger Smook een lezing over "Wijkbehoud in de ruimtelijke ordening", een boeiend verhaal over de mogelijkheden en onmogelijkheden tot bescherming van kwaliteit, economische invloeden en een bewustworden en inbreng van bewoners. Deze lezing achten wij zo van belang dat wij meenden er goed aan te doen hiervan een samenvatting in deze publicatie te moeten opnemen.

In 1982 had een belangrijke gebeurtenis plaats: de oprichting van de "Stichting Berg en Broek" op 24 juni 1982. Deze stichting is door ons opgericht om snel te kunnen reageren en adequaat te handelen bij bedreiging van waardevolle panden. Gedacht wordt aan verwerving en herstel, cq restauratie. Om dit te kunnen doen is geld nodig, veel geld zelfs, iets dat er nu niet is. Wij hebben een ruggesteuntje gegeven bij de oprichting en hopen dit jaarlijks te kunnen doen, maar het meeste geld zal van elders moeten komen, o.a. legaten en leningen. Vanaf deze plaats willen wij gaarne de komende pogingen tot verwerving van een beginkapitaal bij u aanbevelen!

En tenslotte: ons nieuwe boek, waarover u verderop meer leest.

Met vriendelijke groeten, J. Fens, voorzitter

ZORG OM MONUMENTENZORG

BEZUINIGINGEN en *DECENTRALISATIE*, dat zijn twee punten die tegenwoordig de monumentenwereld sterk in beroering houden. Door gebrek aan geld dreigen de noodzakelijke restauraties voor het behoud van uniek cultuurbezit steeds verder op de noodzaak achter te gaan lopen, terwijl de decentralisatie naar de gemeenten toe in veler ogen het behoud van monumenten sterk in prioriteit zal laten dalen in vergelijking met andere wensen van de plaatselijke gemeenschappen.

DECENTRALISATIE

De monumentenzorg, die van particuliere zijde van de grond is gekomen, is onder de vleugels van het Rijk een zaak van overheidszorg geworden. Aanvankelijk was dat, afgezien van enkele andere mogelijkheden, op grond van de voorlopige Monumentenwet 1940, maar krachtig gegroeid is het monumentenbeleid onder de Monumentenwet 1961. De lijst van monumenten, waarop dit beleid het duidelijkst tot uitdrukking komt, heeft inmiddels een omvang van circa 42.000 panden gekregen. Dit alles is een Rijkstaak; de monumentenwet geeft ook mogelijkheden voor een provinciaal en een gemeentelijk beleid. Op provinciaal niveau is bijna niets tot stand gekomen; van de gemeenten hebben sommigen zich inderdaad krachtig ingespannen, maar (vele) anderen hebben weinig van de grond kunnen of willen krijgen (o.a. Rotterdam!).

Het monumentenbeleid bestaat in wezen uit twee aspecten: het *beschermen* van monumenten door ze te plaatsen op de lijst, en het *restaureren* door middelen ter beschikking te stellen. Overigens kan een zekere bescherming ook uitgaan van ("conserverende") bestemmingsplannen; deze zijn bij de zg. "beschermde stads- en dorpsgezichten" zelfs een verplichting. Omdat bestemmingsplannen primair een gemeentelijke zaak zijn, zijn de mogelijkheden voor het Rijk op dit vlak gering ("aanwijzing"). Daarnaast moet nog genoemd worden de deskundigheid die aanwezig is bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Op zichzelf is het niet zo'n gekke gedachte dat na het initiatief dat het Rijk destijds heeft genomen, de verantwoordelijkheid nu voor een groot deel naar de lagere overheden wordt doorgeschoven. Zo kan men zich in gemeede afvragen of alle 42.000 huidige beschermde monumenten inderdaad van nationale betekenis zijn. Molens en grachtenhuizen: ze zijn er bij honderden en duizenden en daaronder zijn er maar betrekkelijk weinig die landelijk gezien van een uitzonderlijke constructie of buitengewoon hoge architectonische kwaliteit zijn. Plaatselijk gezien is die ene molen of dat rijtje grachtenpanden echter van zeer grote betekenis. Geschat wordt dat er ongeveer 7000 monumenten van nationale betekenis zijn, waarvoor het Rijk de volledige zorg bij zich wil houden; de overige 35.000 monumenten zouden dan primair tot de zorg van de gemeenten moeten komen. Voor de provincies wordt de rol beperkt tot die van de coördinerende en toetsende instantie; zo heeft althans de Staatssecretaris van CRM (nu: WVC) dat gedacht.

Op de jaarlijkse bijeenkomst met de aangesloten organisaties van de Nationale Contactcommissie Monumentenzorg in november jl. is deze voorgenomen decentralisatie aan de orde geweest. Over het algemeen waren de organisaties zeer beducht voor het overdragen van het grootste deel van de

monumentenzorg aan de gemeenten, en de zorgen waren tweërlei. Aan de ene kant was men bevreesd dat hoewel met de mond een goed monumentenbeleid zou worden beleden, het op het moment dat het er (onder meer financieel) om gaat, allerlei andere zaken de voorrang zullen krijgen, immers; een gerestaureerd monument levert niet direct een rendement op in tegenstelling tot bijvoorbeeld een sportveld. Daarnaast vreesde men dat bij veruit de meeste gemeenten het aantal monumenten veel te gering is voor een deskundige eigen dienst (technisch en bestuurlijk); in samenwerking met nabijgelegen soortgelijke gemeenten zag men evenmin de juiste oplossing wegens de grotere afstand tot de betreffende gemeente zelve.

Van de zijde van onze vereniging is daarentegen naar voren gebracht dat alhoewel Rotterdam nu niet bepaald een voorbeeld is van een gemeente die zich actief met het monumentenbeleid heeft beziggehouden (integendeel), er toch in deze decentralisatie de mogelijkheid zit om die waardevolle bebouwing welke onvoldoende kwaliteit heeft om op een Rijksmonumentenlijst te worden geplaatst (zoals de door de vereniging als "monumentwaardig" geoordeelde panden), op een lager niveau te beoordelen. Er kunnen méér panden en omgevingen voor bescherming in aanmerking komen, al hoeft die plaatselijke bescherming niet zo ver te gaan als de Rijksbescherming bij top-monumenten. Bovendien dwingt een decentralisatie inactieve gemeenten om althans iets te doen. Het is aan plaatselijke organisaties om de gemeenten er toe te brengen dat "iets" te veranderen in "flink wat"! Overigens hadden vele plaatselijke organisaties teleurstellende ervaringen met hun gemeenteraden, waar weinig begrip voor de monumentenzorg bestaat en men al gelukkig is wanneer er één raadslid is dat zich serieus voor deze zaak inzet. Wat dat betreft kunnen wij gelukkig zijn met het feit dat ongeveer de helft van de leden van onze nieuwe deelgemeenteraad lid is van onze vereniging!

BEZUINIGINGEN

De staat van 's lands financiën geeft niet direct een vertrouwen dat na decentralisatie van de monumentenzorg het geld rijkelijk zal vloeien, in tegendeel. Maar ook wanneer de monumentenzorg op de oude wijze voortgaat, is de lucht vol wolken. Strikt economisch gezien is vrijwel elke restauratie onrendabel; op zijn best vloeien de revenuen naar de toeristische sector. Het uitbreiden van het aantal geregistreerde monumenten leidt automatisch tot een groter beroep op de subsidiepot, maar ook het relatief steeds duurder worden van handwerk en zaken zoals de agressieve zure regen vragen om steeds grotere bedragen. In de afgelopen jaren zijn de subsidiebedragen van het ministerie van CRM meestal niet verhoogd, soms naar beneden afgerond en op het oog in guldens niet wezenlijk verminderd. Toch is het aantal

ZORG OM MONUMENTENZORG

arbeidsplaatsen in het restauratievak, ooit meer dan 7000, sterk verminderd en een verdere afname dreigt, naar 3000 zoals wel wordt verwacht. Dit geeft meteen aan hoeveel er nog gerestaureerd wordt en welke dreiging er is voor het verlies van vakmanschap. Terwijl het rapport "*Economische Aspecten van Monumentenzorg*" van het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid aangeeft dat juist het hoge percentage arbeidskosten bij restauraties maakt dat hier op goedkope wijze aan werkgelegenheidsverruiming kan worden gedaan, juist nu! Het stuwmeer van (nog) niet gehonoreerde aanvragen om bijdragen, dat het werk voor verscheidene jaren omvat, zal alleen maar groeien en dit uitstel leidt tot steeds omvangrijkere restauratiewerkzaamheden. Zo blijkt het onmogelijk geld te krijgen voor een deugdelijke restauratie van de kerkhofmuur in Hillegersberg; wie weet welke calamiteiten hier over enige tijd nog mee gepaard zullen gaan.

Het bovenstaande heeft maar in beperkte mate te maken met hetgeen in onze wijken speelt. Voor ons kan een conclusie zijn dat met name gemikt moet worden op die aspecten welke minder op geld en meer op inventiviteit zijn gebaseerd. Er voor zorgen dat de omgeving in harmonie blijft met het waardevolle pand, dat dit pand in zijn eigen waarde kan blijven functioneren, dat sloop zo weinig mogelijk aantrekkelijk is en, in de eerste plaats, publiekelijk uitspreken welke panden en welke stedenbouwkundige structuren waardevol worden geacht, dat lijkt nu de eerste taak voor de gemeente Rotterdam. In het kader van de decentralisatie zou dat, *als men wil*, op zichzelf al een perspectiefrijke opening kunnen zijn.

MEDEDELING

De jaarlijkse ledenvergadering zal worden gehouden op **MAANDAG 16 MEI** a.s. in de Castagnet te Schiebroek. Eraan vooraf gaat een excursie naar de naastgelegen Pauluskerk.

Nadere berichten volgen omstreeks 1 mei; houdt u deze avond alvast vrij!

BOEK

Na het zo succesvolle "*Wandelen door Hillegersberg*" is Jack Fens nu bezig met "*MONUMENTEN VAN HILLEGERSBERG EN SCHIEBROEK*". Dit boek (van een kleine 200 pagina's) toont in honderden foto's de architectonisch waardevolle gebouwen in onze wijken, waaronder alle monumenten en de monumentwaardige gebouwen. Van deze gebouwen zijn voor zover bekend een aantal gegevens vermeld, zoals bv. bouwjaar. Hier en daar wordt de "reportage" onderbroken door een artikel waarin een beeld van de volgende wijk wordt geschetst, of waarin een meer algemene beschouwing wordt gegeven.

Het boek, dat in de loop van dit jaar uitkomt, zal uitstekend worden gedrukt en goed worden gebonden; de prijs per exemplaar zal ongeveer f 25 gaan bedragen.

De financiering van de uitgave is inmiddels verzekerd door garantstellingen (waaronder ca f 7000 van leden en f 3000 van de vereniging) en subsidies (ook het batig slot van de "*Wandelings*" helpt mee). Buiten de vereniging wordt steun ondevonden van het Anjerfonds, Volkskracht, de Erasmusstichting en de Deelgemeenteraad.

WIJKBEHOUD IN DE
RUIMTELIJKE ORDENING

Even leek het er op dat ir Rudger Smook roet in het eten gooide op de feestelijke avond bij het vijfjarig bestaan van de vereniging in november '82. Rudger Smook, hoofd van de afdeling Binnenstad van Kuiper Compagnons (bureau voor ruimtelijke ordening en architectuur) hield een gloedvol betoog over monumentenzorg in het licht van de economische waarde van landschap, grond en bebouwde ruimte.

Hij maakte duidelijk dat het geen zin heeft een gefsoleerd pandje te redden als de omgeving al zo'n andere aanblik heeft gekregen dat het pandje in feite misstaat in de nieuwe omgeving. Beter is het om te streven naar het behoud van grotere eenheden: straten, buurten etcetera. Volgens hem is Hillegersberg qua stedenbouwkundige samenhang een rommeltje. Het is dan ook moeilijk in een dergelijke omgeving een goed monumentenbeleid te ontwikkelen.

Veel mensen die zich met monumentenzorg bezighouden hebben geen oog meer voor de werkelijke redenen waarom panden worden afgebroken en nieuwe worden gebouwd. De werkelijke reden is altijd van economische aard. Daarom moet in een reëel monumentenbeleid ook gekeken worden naar de economische waarde van eventueel te beschermen panden. Men heeft niet de taak om vernieuwing tegen te gaan, maar het oude zo goed mogelijk in te passen in de voortdurende vernieuwing die nu eenmaal overal plaats vindt. Voor monumentenzorg moet men daarom geld overhebben - en men moet letten op alle ontwikkelingen op het gebied van de ruimtelijke ordening. Wanneer men dit laatste goed doet kan vroegtijdig worden ingespeeld op ongewenste ontwikkelingen.

Vanuit zijn positie ziet Rudger Smook dan ook twee taken voor een vereniging als de onze: ten eerste alert en intelligent reageren op gemeentelijke beleidsvoornemens en ten tweede stimuleren, voorlichting geven, en bestuurderen overtuigen dat bepaalde dingen *moeten* gebeuren. Daarnaast moet men de medeburgers motiveren om hun steentje bij te dragen. Ten slotte doet het particulier initiatief een veelvoud van wat de gemeente doet.

In de discussie die volgde op de voordracht van de heer Smook kwam vooral de problematiek rondom de Bergse Dorpsstraat naar voren. Er werden suggesties gedaan voor een arcade, een plein en voor afsluiting van de Dorpsstraat voor het verkeer. Volgens Smook zou er eigenlijk voor dit gebied een soort stadsvernieuwingplan moeten komen. Geheel in lijn van zijn betoog vindt hij het behoud van de drie oude pandjes in de Dorpsstraat alleen zinvol wanneer ook de omgeving wordt aangepast door vernauwing van de straat of het planten van een rij bomen. Zonder verdere accentuering van de panden lijkt hem behoud niet aangegeven.

Ten slotte poneerde hij nog de stelling dat de bestemmingsplannen te open zijn om er een duidelijk monumentenbeleid uit te destilleren en dat de welstandscommissie alleen let op het pand zelf, maar geen rekening houdt met de omgeving.

Laatste Burgemeester Overleden

Op 14 januari 1983 is in de leeftijd van 98 jaar overleden de heer J.P.H. Dhont, de laatste burgemeester van de gemeente Schiebroek.

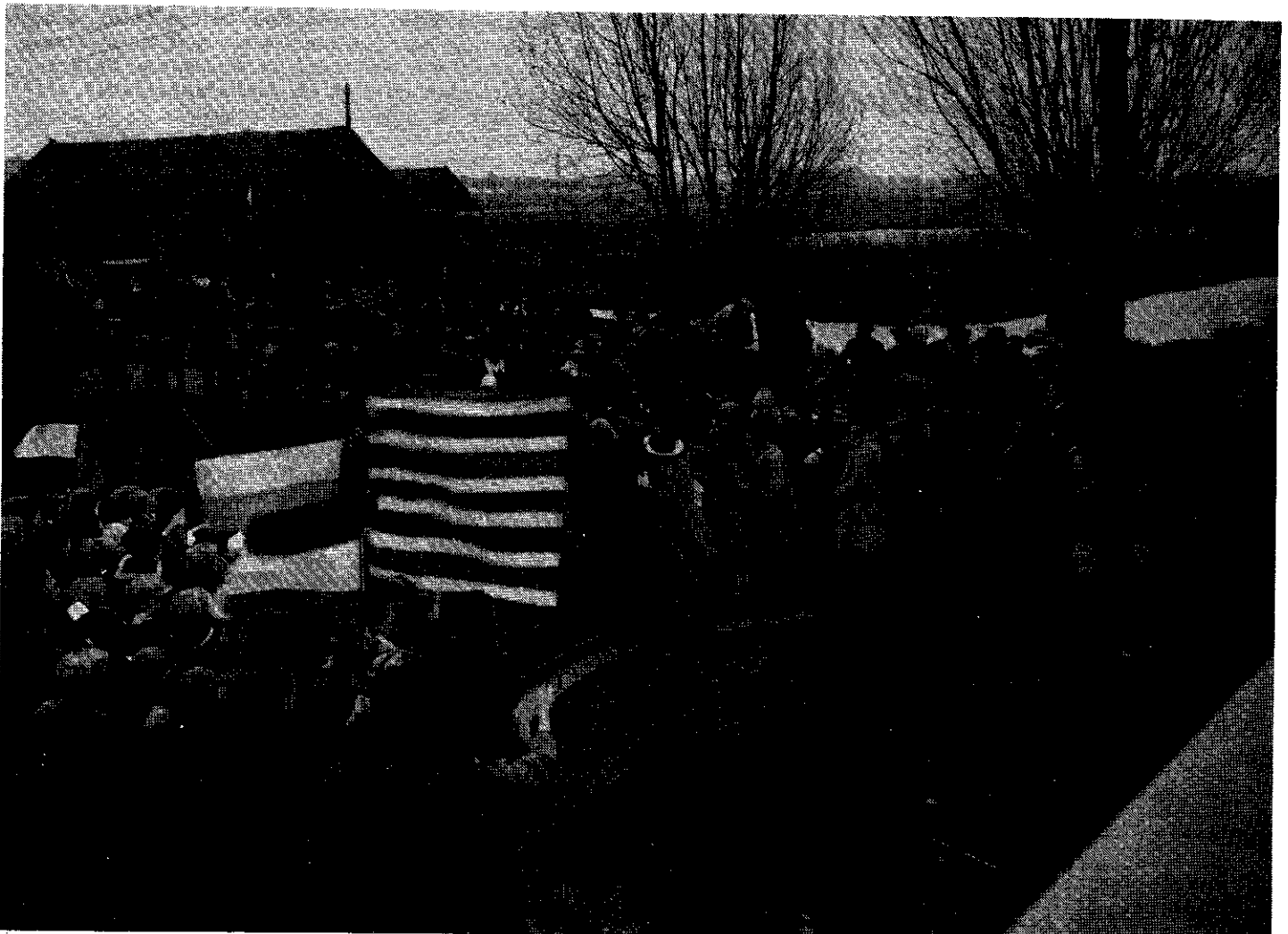
De heer Dhont heeft het ambt aanvaard op 22 november 1924, als opvolger van de heer De Villeneuve (de Villeneuvestraat!), die tevens burgemeester van Hillegersberg was (Burg. de Villeneuvesingel!). Zijn burgemeesterschap van Schiebroek eindigde op 1 augustus 1941, toen de gemeente Schiebroek (met een aantal anderen) werd opgeheven en geanexeerd door Rotterdam. Hij was tevens gemeentesecretaris.

Gedurende de ambtstermijn van Dhont is er zeer veel veranderd in Schiebroek. Alleen het aantal inwoners zegt al veel: ongeveer 1000 in 1924 en circa 8800 in 1941! Zeer illustratief is de foto van zijn ontvangst bij het gemeentehuis op zijn eerste dag: van de afgebeelde situatie is letterlijk *niets* meer terug te vinden en de sfeer is die van het plattelandsgehucht. De foto is genomen van de plaats waar nu het pand Kleiweg 249 is (bij de Koraalweg) en geeft

een blik over Hillegersbergse weilanden in de richting van Rotterdam. Over het landelijke weggetje suizen nu per dag duizenden auto's en tientallen trams.

De intocht met (minstens) vier rijtuigen en landelijke ruiters wordt door een goede 100 bewoners gadeslagen, de schooljeugd zingt de nieuwe burgevader toe vanuit de tuin van het gemeentehuis(je). De openbare orde wordt niet door de Schiebroekse politiemacht (in de vorm van veldwachter Naayen), maar door een Hillegersbergse diender verzekerd, immers: de Kleiweg was tot in de bermsloot in die gemeente gelegen!

Tijdens het burgemeesterschap van Dhont is het Schiebroekse deel van het Kleiwegkwartier volgebouwd en een groot deel van het gebied ten noorden van de huidige Wilgenlei; de Wilgenplas werd het grootste zwembad van ons land en hoogstwaarschijn-

Laatste Burgemeester Overleden

lijk ook van geheel Europa. De Ringdijk werd verbreed van 5 meter naar 10 meter plus fietspad en tegeltrottoir; de veldwachter werd vervangen door een politiecorps dat tot een sterkte van 12 man uitgroeide. In het ontstaan van allerlei verenigingen blijkt de verandering van Schiebroek van plattelandsgemeenschap naar forenzenplaats, en in Arcadia (de huidige Brandaris) wordt het Straperlospel beoefend: een soort roulette, die in het hele land was verboden behalve in Schiebroek en in één gemeente in Zuid-Limburg. Eén van de belangrijkste zaken was echter het Uitbreidingsplan van oktober 1933, dat nog steeds in sommige delen van Schiebroek van kracht is. Hierin werd voorzien om heel de polder Schiebroek ten oosten van de spoorlijn en ten zuiden ongeveer van de huidige Verlengde Molenlaan vol te bouwen. Of, vol te bouwen: het was de bedoeling in principe slechts eengezinswoningen te bouwen met eigen tuinen voor en achter, en om tussen de straten en lanen nog meer ruimte te houden via flinke groenvelden. Een tuinstad waar het goed zou moeten zijn om te wonen, een plan waar ook nu nog de goede vruchten van worden

genoten. Een plan ook waarin geen centrumvorming in was voorzien (het was o.a. de tijd van de winkel-op-de-hoek, nu al weer bijna allemaal verdwenen), een euvel waaraan Schiebroek nog steeds min of meer laboreert. En ook een plan dat, zoals vaker in Schiebroek, door de omstandigheden maar gedeeltelijk kon worden gerealiseerd en waarbij de economische situatie maakte dat de huurprijs van gemeentewoningen een tijdlang jaarlijks werd verlaagd (f40,-; f37,50; f35,- per maand....).

Het is moeilijk om te achterhalen wat precies de betekenis van Dhont bij dit alles is geweest. Vast staat dat hij zich sterk voor Schiebroek heeft ingezet; tot op hoge leeftijd kon hij smakelijk en met grote betrokkenheid over Schiebroek spreken. Velen hebben goede herinneringen aan de persoonlijke omgang met hem, ondanks dat hij in zijn Schiebroekse periode duidelijk blij gaf van zijn hang naar een krachtige leiding in de samenleving. Het opheffen van zijn functie is voor hem stellig een grote teleurstelling geweest. Naderhand heeft Dhont de zeer grote fout gemaakt zich door de Duitsers tot burgemeester van een andere gemeente te laten benoemen. Hoewel ook uit die gemeente berichten komen over de plezierige persoonlijke omgang, is toch zijn collaboratie met de vijand, die de onomkoombare zaken in een dergelijke functie in die tijd te boven gingen, de reden geweest dat hij in de naoorlogse wijk Schiebroek een "persona non grata" moest zijn. Helaas!

Nationaal Crisis-Comité

Afdeeling Schiebroek
Gironummer 210543

Gedenkt in ruime mate onze

MAANDELIJSCHE CRISIS-COLLECTE

Zeer welkom zijn gedragen kledingstukken, gebruikte dekens, enz., enz.

Een heel aardig

VERJAARS-CADEAU

is n.l. een Crisis-theelepeltje à f 2.-
of een tegel met het Wapen van
Schiebroek à f 2.50, verkrijgbaar bij:

MAATSCHAPPELIJK HULPBETON
PLASLAAN 42 - TELEFOON 44036

Overbeek Afgetreden

Op de Bestuursvergadering van 17 januari jl. heeft de heer P.J. Overbeek zijn functie binnen het Bestuur (algemeen adjunct) ter beschikking gesteld. De reden hiervan is dat hij op 11 januari bij de installatie van de Deelgemeenteraad Hillegersberg/Schiebroek is verkozen tot lid van het Dagelijks Bestuur van die Raad, belast met de portefeuille voor Verkeer en Openbare werken. In zijn nieuwe functie is Overbeek onder meer de eerstverantwoordelijke bij het verlenen (of weigeren) van bouwvergunningen; hij zou zijns inziens in deze functie in conflict kunnen komen met de belangen die hij als Bestuurslid van de vereniging wil verdedigen. Het Bestuur is het met deze zienswijze eens, en heeft het aftreden node aanvaard, onder dankzegging voor de bewezen diensten. Overbeek is vanaf het begin een actief lid van de vereniging geweest; op 19 november 1979 werd hij door de ledenvergadering in het Bestuur benoemd. Na ruim drie jaar komt hieraan dus een eind, maar de doelstellingen van de vereniging zullen stellig in zijn nieuwe functie de nodige aandacht krijgen. In de ledenvergadering van mei a.s. zal officieel afscheid van de heer Overbeek worden genomen.

HEKKEN

Hekken horen bij huizen. Een hek is zoiets als de deur naar de tuin. En de tuin is zoiets als de buitenkamer van het huis. Als deur kreeg het hek ook de meeste aandacht. Het verdere van de afscheiding was vaak een heg, of een muur, of een sloot. Soms ook een eenvoudig hekwerk van palen en planken. Moest er meer tegengehouden worden dan kwam er gaas aan te pas.

Het moet vroeger een hele onderneming zijn geweest om in het donker, zonder openbare verlichting en zonder zaklantaarn, bij iemand binnen te komen. In de stad, waar de voordeur direct op de straat uitkwam, was een stevig kloppen op de deur altijd mogelijk. Maar hier in Hillegersberg moest je wel op tijd zijn, voordat het hek op slot ging, om een kans te krijgen bij de deur te komen. Een afspraakje maken vooraf was dan ook heel gewoon. Vandaag doet bijna niemand het hek meer op slot.

En veel van het toch wel erg mooie hekwerk is verdwenen. Wat er nog over is is bijna allemaal zo van rond de jaren 1900-1920. Met hier wat neo-klassieke krullen en daar wat jugend-stil met meer lijnenspel. Het constructivisme en de amsterdamsche school zijn hier en daar nog terug te vinden in de gewone huis- tuin- en keukenhekjes. Maar ook daarvan heeft het meeste al weer plaats moeten maken voor moderne hekken van ronde buizen of houten scharen. Toch wel jammer. Want het hek hoort zo echt bij het huis.

djk

